

Lublin, 5 kwietnia 2018

dr hab. Dorota Turska, prof. nadzw.
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Instytut Psychologii
Lublin

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Anny Hawrot

***Pozaszkolne wsparcie w nauce - psychospołeczne korelaty i znaczenie
dla osiągnięć szkolnych,***

przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Czerniawskiej

Recenzowana praca doktorska ma formę zgodną z *Ustawą o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku* (wraz z późniejszymi poprawkami). Powołuję się tu na artykuł 13, punkt 2, który brzmi: „rozprawa doktorska może mieć formę (...) spójnego tematycznie zbioru artykułów opublikowanych lub przyjętych do druku w czasopiśmie naukowym, określonych przez ministra właściwego do spraw nauki na podstawie przepisów dotyczących finansowania nauki” (Dz.U. 2003 nr 65 poz. 595). Na przedstawioną rozprawę składają się: streszczenie w języku polskim i angielskim oraz trzy artykuły: dwa opublikowane i jeden przyjęty do druku.

Przyjmując bibliometryczne kryterium oceny rozprawy doktorskiej należy szczególnie podkreślić publikację w czasopiśmie *Educational Psychology* (IF=1,310; 25 punktów MNiSW; lista A). Mogę się tylko domyślać, w jakim stopniu – trwający w tym przypadku półtora roku proces recenzencki w wykonaniu trzech opiniodawców – wydłużył skompletowanie pełnego cyklu prac. Ukazanie się bowiem artykułu *Out-of-school learning assistance in adolescence* (2017) stanowiło – ze względu na powoływanie się na zaprezentowany tu model autorski – warunek konieczny dla zaistnienia artykułu finalnego (*Pozaszkolna pomoc w nauce a osiągnięcia szkolne w okresie adolescencji*, 2018). Tym samym wyrażam uznanie dla mgr Anny Hawrot, iż zdecydowała się na lekko „odroczone”, ale wysoce znaczącą gratyfikację w postaci confirmacji własnego programu badawczego na forum międzynarodowym. Dwie prace w języku polskim, składające się na cykl, opublikowano w czasopiśmie *Edukacja* (po 12 punktów MNiSW; lista B), znanym – tym

razem na gruncie rodzimym – z dbałości o wysoki poziom recenzji, a w konsekwencji – o jakość przyjmowanych prac. Sumarycznie, wartość bibliometryczna zbioru publikacji wynosi 49 punktów MNiSW, co uznaję za fakt wysoce satysfakcjonujący.

Przechodząc do oceny merytorycznej pracy, pragnę podkreślić bardzo dobrą redakcję streszczenia. Syntetycznie i klarownie zawarto tu: przedmiot i cel pracy, ukazano teoretyczne ułożenie badań własnych, program badań (z podkreśleniem aspektów jego nowatorstwa), najważniejsze rezultaty wraz z ich interpretacją. Jednak już na poziomie lektury streszczenia pojawia się moja wątpliwość, utwierdzona kolejno lekturą artykułów. Dotyczy ona tytułowego sformułowania „pozaszkolne wsparcie w nauce”. Sądzę, że przedmiot pracy stanowi „pozaszkolne wsparcie w uczeniu się” i taka terminologia widnieje w zapisie anglojęzycznej etykiety tytułowej („*Out-school learning assistance (...)*”), jak i w - chyba jednokrotnym - sformułowaniu samej autorki (Hawrot, 2015, s.99). Uwaga ta nie ma dla mnie tylko językowego wymiaru – niepotrzebnie wprowadzono bowiem zwrot potoczny a powodujący możliwość niejednoznaczności odczytu.

Jednoznacznie napisano natomiast (streszczenie, str.4), że w analizach Doktorantka wykorzystwała dane dużej próby gimnazjalistów (4936), zebrane w toku badania podłużnego Edukacyjnej Wartości Dodanej (EWD). Ten projekt badawczy realizowany był – początkowo – przy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, później zaś – przeniesiony do Instytutu Badań Edukacyjnych. Mgr Hawrot była członkiem obu zespołów badawczych, jednakże - co należy podkreślić – problem podjęty w tej pracy doktorskiej nie jest prostą konsekwencją zadań, którymi zajmowały się wymienione instytucje, lecz autonomiczną ekspresją własnych zainteresowań naukowych. Świadczy o tym wyłącznie samodzielne autorstwo wszystkich trzech artykułów.

Stwierdzam, że składające się na rozprawę publikacje tworzą cykl spójny tematycznie. Wszystkie oferują psychologiczne ujęcie różnych aspektów zjawiska pozaszkolnej pomocy w uczeniu się (pozostaną jednak przy proponowanej przeze mnie terminologii). Praca rozpoczynająca cykl (rok 2015) ukazuje, iż mamy do czynienia ze zjawiskiem uniwersalnym, to jest obecnym w różnych kręgach kulturowych, nieprzypisanym wyłącznie rodzimej rzeczywistości edukacyjnej. Doktorantka proponuje łączne ujmowanie korepetycji i bezpłatnej pomocy pozaszkolnej. Traktuje obie te formy wsparcia jako wyraz zaangażowania rodziców w specyficzny obszar aktywności dziecka, jaki stanowi edukacja. Odnajduje (i analizuje) tym samym teoretyczną perspektywę własnych dociekań w ogólnym modelu rodzicielskiego zaangażowania Grolnik i Słowiacek (1994). Wreszcie - ukazuje niejednoznaczność doniesień (w dużym stopniu zróżnicowanych kulturowo) na temat

związków między pomocą pozaszkolną a osiągnięciami szkolnymi. Konstrukcja pierwszego artykułu podporządkowana jest zatem jednoczesnemu ukazaniu a) znaczenia podjętego problemu, b) teoretycznej perspektywy analiz własnych, dotyczących struktury i predyktorów pozaszkolnej pomocy w uczeniu się (co ma miejsce w artykule 2.), c) zasadności ponowienia pytania o związki między omawianym wsparciem dziecka w uczeniu się a wynikami egzaminów zewnętrznych (przedmiot artykułu nr 3).

Artykuł *Out-of-school learning assistance in adolescence* (2017) spotyka się z moją najwyższą oceną. Jest to kompletny, rozbudowany raport z realizacji ambitnego projektu badawczego. Precyzyjnie przedstawiono tu ekologiczny model predyktorów zaangażowania rodziców w edukację gimnazjalistów, wskazano na jego wartość dla identyfikacji 14 zmiennych, zasadnie obecnych we własnych analizach. Zastosowano zaawansowane wnioskowanie statystyczne - analizę latentnych klas, w efekcie czego możliwe było określenie rozpowszechnienia i struktury pozaszkolnego wsparcia (w oparciu o deklaracje respondentów). Tą drogą wyodrębniono cztery klasy, to jest różne wzorce wsparcia; zastosowanie wielozmiennowej regresji logistycznej pozwoliło natomiast na ukazanie zmiennych zwiększających prawdopodobieństwo przynależności do danych klas.

Praca dostarcza wiele ciekawych rezultatów. Z moim największym zainteresowaniem spotkała się identyfikacja predykcyjnej wartości płci żeńskiej dla wyboru matematyki jako przedmiotu udzielanej pomocy. Wskazana zależność utrzymuje się w przypadku kontroli uprzednich osiągnięć szkolnych oraz inteligencji (Hawrot, 2017, s.16), co – w zgodzie z doniesieniami tak rodzimymi, jak i światowymi - sugeruje, że stereotyp, jakoby matematyka jest domeną mężczyzn, wciąż ‘trzyma się mocno’ w przestrzeni publicznej. Na szczególną uwagę zasługuje ponadto teza Doktorantki (*ibid.*), (uzasadniona przyjętym w pracy rozumieniem rodzicielskiego zaangażowania), że – tym razem wbrew doniesieniom z istniejących badań – rodzicielskie wsparcie w uczeniu się dziecka nie maleje wraz z jego wiekiem, ale zmienia swą formę, od bezpośredniego monitorowania pracy domowej, po poszukiwanie edukatorów „w otoczeniu”. Wreszcie - afirmacyjnie przyjmuję konkluzję artykułu, jako lapidarnie trafną, uzasadnioną syntezę projektu badawczego: „Rezultaty ukazują pozaszkolną pomoc w uczeniu się w pozytywnym świetle, jako reakcję rodziców na trudności dziecka, przystosowaną do jego potrzeb, ale – uzależnioną od rodzinnych możliwości i zasobów oraz pozostającą pod wpływem stereotypów płciowych” (op.cit., s.19; tłumaczenie- D.T.) .

Analizowany artykuł, jako kolejny (drugi) w cyklu, zawiera pewne treści, które Autorka przedstawiła już w pracy wcześniejszej (Hawrot, 2015). Ta uwaga dotyczy głównie

prezentacji podłoża teoretycznego własnych analiz. Doskonale rozumiem, że praca ta (Hawrot, 2017) stanowi - oprócz elementu zbioru – autonomiczną dysertację, która musiała spełnić wysokie wymagania redakcyjne, stąd pojawiające się powtórzenia były koniecznością, niepodlegającą negatywnej ocenie. Zastanawiam się tylko, dlaczego Autorka (Hawrot, 2017) nie powołała się na swoją wcześniejszą pracę (Hawrot, 2015), podkreślając w ten sposób efekt cyklu publikacji.

I wreszcie, zgodnie z już dokonaną zapowiedzią, przedmiotem pracy wieńczącej cykl jest kwestia pozaszkolnej pomocy w uczeniu się dla osiągnięć szkolnych (Hawrot, 2018). Z psychologicznego punktu widzenia, problem ten wydaje mi się – w całym zbiorze – najważniejszy i najciekawszy. Dokonany tu (zresztą, podobnie jak i w pozostałych artykułach) przez Autorkę przegląd ukazuje nie tylko bardzo dobrą orientację w podjętej problematyce, ale i krytycyzm w podejściu do uprzednio realizowanych programów badawczych oraz umiejętność dostrzegania luk. W odpowiedzi – zaproponowano własny program analiz, który uwzględniał jednocześnie: a) wyodrębnione uprzednio (Hawrot, 2017) wzorce (klasy) pomocy w uczeniu się oraz b) „szeroką” kontrolę efektu selekcji do pomocy. Przedstawione rezultaty, zasadniczo odmienne w przypadku: a) kontroli zmiennych odpowiedzialnych za udzielenie pomocy i b) bez takiej kontroli, zostały poddane wnikliwej dyskusji. Ten fragment artykułu powoduje, że najpełniej widzę przydatność prowadzonych analiz tak dla „poszczególnego” ucznia, jak i dla jego zaangażowanych rodziców. Cieszy mnie tak wyraźne ukazanie, że cała złożoność przeprowadzonych analiz statystycznych i zapowiedź „obietujących analitycznych alternatyw” (Hawrot, 2018, s.47) jest podporządkowana próbie lepszego (w relacji do wiedzy dotychczasowej) opisanie i wyjaśnienia ważnego zjawiska w psychologii edukacyjnej.

Reasumując: Wyrażam pełne przekonanie, że przedstawiona do oceny rozprawa doktorska świadczy o bardzo dobrym przygotowaniu mgr Anny Hawrot do pracy naukowej. Na podkreślenie zasługuje: klarowność własnych zainteresowań badawczych, wytrwałość realizacyjna, znajomość literatury przedmiotu i umiejętność jej krytycznej analizy, kompetencje metodologiczne i statystyczne, wysoka sprawność warsztatowa. Tym samym uważam, że praca doktorska *Pozaszkolne wsparcie w nauce - psychospołeczne korelaty i znaczenie dla osiągnięć szkolnych*, odpowiada warunkom określonym w art. 31 ustawy z dnia 14 marca 2003 o tytule i stopniach naukowych (Dz. U. nr 65 poz.595). **Wnioskuje zatem o dopuszczenie Autorki, mgr Anny Hawrot, do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

